

HEGEDŰS IMRE JÁNOS

Kicsi Biri bére

Az asszony, Nagy Biri a hatodik gyermekével volt állapotos, amikor az ura bevonult. Tombolt a Nagy Háború, Ambrus Mátét nem vitték volna el, védte a törvény a sokgyermekes családapákat, de ő rettegve gondolt arra, mi lesz az országgal, ha elveszítjük a háborút, foncsikákra marcangolnak a győztesek.

– Minket, akik az ország szélén, hegyek aljában élünk – mondta –, úgy vesznek körbe ősi ellenségeink, mint a sakálok az áldozatot, nem várhatjuk karba tett kézzel a gyilkosokat.

Önkéntesnek állt.

Az is gyakran megfordult a fejében, csak a gyávák félnek a haláltól, ha mindenki menti a bőrét, írmagja sem marad a magyar nemzetnek.

Ilyen jó hazafi volt Ambrus Máté!

Talán még meg sem érkezett az Isonzó völgyébe, amikor otthon megszületett Kicsi Biri. Az anya nem akart, nem is tudott volna más nevet adni a leánykának, csak a sajátját, hagyomány volt a faluban, hogy az utód öröklje a szülő nevét, így a gyerek halála órájáig viselte a Biri nevet. Még össze is olvasztották a gyorsbeszédű emberek a két szót: Kicsibiri.

Az apa a második vagy a harmadik szuronyrohamban esett el. Életben maradt bajtársai mesélték, a gégejét szúrta át bajonettjével a talján, vagyis hát a digó, hátul jött ki a gyilok, szörnyethalt. Úgy dőlt el, mint egy kivágott cserefa.

Kár, mert amíg élt, nagyon szeretett volna az öt fiú után egy leánykát.

– Csak éppen akkora leánygyermeket adna az Úristen – sóhajtozott nagyokat –, akinek rózsaszínű seggecskéje kitöltené a széles, kerékgyártó tenyeremet, beleültetném, s fölemelném magasra, hogy lássa az egek Ura, jót is cselekedett ezen a földön, nemcsak rosszat.

De hát... Ember tervez, Isten végez. Ez olyan közmondásféleség volt arrafelé, be is teljesült, csakhogy félmunkát végzett az Úr, teremtő akaratából megszületett Kicsi Biri, de rózsaszínű seggecskéjét már nem vehette tenyerébe az édesapa, idegen földön, idegen országban szorítja a markában idők végezetéig az agyagos vagy a homokos talján földet.

Bizony, rendhagyó esemény volt Kicsibiri világra jövele, az Ambrus család öt daliája után egy akkorácska vakarék, mint egy cső törökbúza. Alig akarták elhinni a faluban, csodájára jártak.

– Máté egy nagy, behemót bika – mondogatták az emberek –, fiúgyermeket szül a felesége akkor is, ha a bundasapkájával dobja meg.

De, úgy látszik, vannak kivételek.

Nem volt nagy a birtok, éppen csak a mindennapi kenyérre tellett, a mezőn a legények kapáltak, szántottak, vetettek, boronáltak, napszámba is jártak a tehetősebb gazdákhöz, a háztűzörző az anya volt, főzött, szapult, mosott, takarított, kúrálta az állatokat, mellette cseperedet föl Kicsibiri, alig telt el néhány esztendő, s már hasznát vette az anyja.

Kerek arcú, villogó szemű, gyors mozgású süldő leányka lett Kicsibiriből, a nyelve forgott, pergett, mint a motolla, ő mesélte el minden este a hazatérő bátyjainak, mi történt a faluban, melyik asszonynak vészett el a pipéje vagy a kistréceje, kinek a tehene borjadzott meg, kinek a fazekát foldozta meg a füstös cigány.

Hol az egyik, hol a másik bátyja ölébe kérezkedett fel, azok lovagoltatták is rendesen, szerették a csöppséget, úgy hallgatták szapora beszédét, mint kinn, a határban a pacsirta trilláit.

Tizenégy esztendő telt el, az édesapa emléke elhalványult, Kicsibiri amúgy is csak kopott fényképeken láthatta a nagybajuszos arcot, az édesanya megkeményedett, izmos karjait, oszloplábait bármelyik férfi megirigyelhette volna, a napi robot fásulttá tette, szótlánul jött-ment a házban, némaságba zárkózva számítgatta, jut-e mindenkinek a puliszkából, a ritka kenyérből, a juhtúróból, inkább leveseket főzött, hosszú, savanykás leveseket, azokat lehetett szaporítani, hígítani, elegendő víz volt a kútban.

Nem beszéltek róla, de érezték, örök időre kezét fogtak a szegénységgel, a nélkülözéssel. A legények próbálkoztak az édesapa mesterségével, de már nem volt piaca a famunkának, rendre zárták be műhelyeiket az asztalosok, a kerekések, a háború előtti birodalom pezsgése, mozgása megszűnt, a Monarchiát vad határok szabdalták darabjaira, nem volt egyszerű végigutazni fél Európán, híres fogatos dinasztiák buktak meg, s vándoroltak ki Amerikába.

Igen, Amerika.

Erről viszont gyakran beszéltek az Ambrus legények, ritkán még a félig néma édesanya is megszólalt, hevesen, indulatosan tiltakozott, innen az én akaratomból senki ki nem teszi a lábát – mondta. Nősülni nem tudtak a fiúk, mert akkor osztani kellett volna a kis birtokot, nem is kapkodtak utánuk a lányok, kinek kell koldustarisznya, pedig szép szál daliák voltak mind az öten.

Kivándorolni Amerikába. Nincs más út, nincs más remény, csak azt kell eldönteni, mind menjenek, vagy egy részük maradjon itthon. Ha mind az öt legény útra kel, elvadul a birtok, Nagybiri és Kicsibiri képtelen azt megoldozni.

Erről folyt a beszélgetés minden este, de főleg vasárnap délutánonként, miután hazajöttek az istentiszteletről.

Nehéz volt a döntés, az édesapa halálával bekövetkezett a család első szakadása, az a halál parancsára történt, de most nekik kell cselekedni, s nehéz úgy dönteni, hogy az ne idézze elő a család végső romlását, pusztulását.

Mert mi történik, ha elmennek?

Az anya és a süldő lánya belerokkan abba, amivel mostanig öt férfi birkózott, s akik nekivágnak az útnak, azoknak a sorsa a teljes bizonytalanság.

Mit csináljanak? Ki tudna okos tanácsot adni?

Hát a tiszteletes. Nagylepedős újság jár neki, abban mindenféle hirdetés, ajánlás megjelenik, hátha akad valami nekik való, igaz, mesterségük nincsen, de erősek és szorgalmasak, mindent vállalnak, ami testi erejükből kitelik.

Mivel az édesanya vadul harcolt a kivándorlás ellen, egyik vasárnap, úgy estefelé elment a paphoz. Nagy tekintélyű, nagy tudású férfiú volt a tiszteletes, még könyveket is írt, félnéken kopogtatott Nagybiri a parókia ajtaján.

Kedvesen, barátságosan fogadta a lelkész, leültette az irodájában, nagy tál gyümölcsöt tett le az asztalra, kérem, fogyasszon, Ambrus néni, s mondja el, mi járatban van, miért jött el hozzám.

– Nagy a gondunk, tiszteletes úr – mondta az asszony. – Mostanig éltünk, ahogy éltünk, tisztos szegénységben, de most már a betevő falatra sem jut mindíg. Megnőttek a gyermekek, egy nagy legénynek több étel kell, mint egy kicsinek, ugye, a lábbeli, a gúnya sem olcsó, arról tanakodnak a fiaim, hogy kivándorolnak Amerikába. De különválni sem tudnak, szeretik egymást, jó testvérek, mind az öten nekivágnak az útnak, s akkor az én szívem megszakad. Nehezen éltem túl az uram elvesztését, de ebbe én belehalok.

Ott volt kiterítve a lepedős újság az asztalon, kézbe vette a pap, ráncolt homlokkal nézegette a hirdetéseket, hosszú ideig, sokáig nézegette, olyan csend szakadt rájuk, Nagybirinek még a lélegzete is akadozott, végül megszólalt:

– Sajnos, férfimunkát nem találok, legalábbis olyant nem, ahová szaktudás nélkül is fölvennék a jelentkezőt, de cselédet, szolgálót, pesztrát, beteggondozót sokan, nagyon sokan keresnek. Itt van mindjárt K. városban ez a két, idős patikus nagysága. Az áll a hirdetésben, leánygyermek kellene, aki gondozná őket, etetés, itatás lenne a feladata, s társalgás, mert erősen unatkoznak. Hány éves is a maga lánya, Ambrusné asszony?

– Tizennégyet töltött árpaaratáskor. Mozgása mint a menyété, s nyelve is forog, pörög, Ponciustól Pilátusig elmesél az mindent, ő szórakoztatja a bátyjait, ha azok hazajönnek a mezőről.

– Írhatunk levelet a nagyságáknak – mondta a pap. – Itt az áll, életkor nem számít, és jól fizetnek. Ennyi és ennyi a bér. Hátha éppen a legkisebb gyereke segíti ki magát a bajból?

S ment a levél. Szép, kalligrafikus betűkkel írta meg azt a pap, ő még tanult zsinórirást, vázolta a család helyzetét, s azt is beleírta, ügyes, élénk leánygyermek Kicsibiri, igaz, még csak tizennégy évet töltött, de a falusi gyerekeket már kicsi korban munkára fogják.

A válasz két hét múlva érkezett meg. Hívatta a pap Nagybirít, s felolvasta a levelet, nem számít az életkor, csak ügyes legyen a leányka, ez s ez a cím, nem laknak messze a vasútállomástól, a járókelők útbaigazítják őket, azonnal induljon az édesanya, hozza fel Kicsibirít, tudták a nevét, mert az is benne volt a kereső, érdeklődő levélben. Még azt is megjegyezték a nagyságák, hogy az útiköltséget utólag megtérítik.

Nagy volt a készülődés. Nem állhatnak cigánymódra az úri népek elé. Volt Kicsibirinek egy rózsás köntöse, azzal járt templomba, azt kimosta, kivasalta az anyja, a cipővel gyűlt meg a bajuk. Nyár volt, a faluban minden gyerek mezítláb járt, azt az otromba téli bakancsot, amelyet valamelyik bátyjától örökölt, mégsem húzhatta fel, szandál kellett volna, de hát azt honnan? Egy banijuk sem volt, emiatt Nagybiri szégyenszemre koldulásra adta a fejét, végigjárta a falut, egy nagygazdáné, távoli rokona, megsajnálta, kölcsönadott egy barna félcipőt, igaz, az is fércipő volt, a fia, Béni nőtte ki, de ennek is örült az anya, éppen csak legyen valami a leányka lábán.

Ő, Nagybiri nem indulhatott útnak agyonfoltozott, kigyérült miesnapigúnyjában, ezért népviseletbe öltözött, sokszínű csíkokból összeállított rokokolya, csipkés, fehér ing, piros lajbi fekete szegéllyel és csizma. Furcsán néznek majd ki, de városon semmi sem feltűnő, elvegyülnek az urak tarkabarkaságában.

A Kicsibiri váltó alsóneműje elfért egy tarisznyában, a két-két szelet szilvaízes kenyér is, a tiszteletes adott Isten nevében annyi pénzt, amivel megvehetik a vonatjegyeket.

Még a legények is sírtak, amikor ők kiléptek az ajtón, a szomszédok a kapu elé sereglettek, nem volt mindennapi esemény ebben a hegyaljai falucskában a nagy utazás, innen csak a regruták indultak el trappoló szekereken, vagy férfiak jártak baromvásárookra. Kicsibiri még csak nem is látott soha vonatot, a felnőttek magyarázatából próbálta elképzelni a vasszörnyeteket, amire kíváncsi volt nagyon, de félt is tőle.

Persze, a csepűtelefon nem állt le, mondtak ezt-azt a két Biri utazásáról, a rossznyelvek szerint az anya eladta a lányát, szőrös annak a szíve, fa a lelke, s mustrára is úgy néz ki, mint egy férfi.

Azt már tudta Kicsibiri, hogy hosszú az út az állomásig, csak jó gyaloglók teszik meg három óra alatt, s azt is bele kell számítani, hogy menet közben pihentetni kell a lábat. Szép, tiszta tájon haladtak, friss, reggeli szél lebbent, s mivel esős időben sártenger borította az utat, ezért az emberek ösvényt vertek a mezőkön, réteken, a patak mellett, ez az ösvény okozta Kicsibirinek az első örömet, a simára csiszolt agyagos föld csiklandozta harmatos lábát,

édes bizsergést érzett; természetesen gyalog ment, a félcipőt madzaggal összekötve a vállára akasztotta.

A keskeny ösvényen egymás mögött haladtak, akkor kelt föl a nap, s Kicsibiri a két árnyékban gyönyörködött, egy nagy, hosszú és egy rövidebb, kisebb árnyék követte őket, illetve halad mellettük, szellemjárásnak is beillettek volna, nem ismertek akadályt, suhantak a sima réteken, áthágtak árkon, bokron, mostanig nem volt alkalma Birikének ilyesmit megfigyelni.

Fele útján leültek a sánc martjára, az édesanya elővette az egyik szilvaízes kenyeret, kettétörte, s elmajszolták. Vigyáztak, egy morzsa se essen le a porba.

Emberek szálingóztak, s haladtak el mellettük, több zsákfalú lakói köszöntek nekik, átalvetőben vittek ezt-azt a Városba, a piacra, volt, aki megkérdezte, hát ők mit viszek, Nagybiri válaszolt:

– Nem viszünk mi semmit, a gőzösre igyekszünk, más dolgunk van, a piacból nem lehet megélni.

A vonat mégsem tűnt vasszörnyetegnek, igaz, a füttytől és a kéménye fújtatásától meg lehetett rebbenni, a füst szaga is szokatlan volt, de miután beültek a kupéba, azt mondta Kicsibiri:

– Édesanyám, ez szebb, mint a mi házunk otthon.

Csak most következett az út hosszabbik fele. Délfelé ültek vonatra, este felé érkeztek meg K. városba, s úgy cselekedtek, ahogy a nagyságák a levélben javasolták. Érdeklődtek, kérdezősködtek. A harmadik vagy a negyedik járókelő pontosan megmondta, meg is mutatta, mert ő is arrafelé tartott, hol van a J. B. utca.

Becsengettek, s egy szürke hajú, nagyon sovány, beesett arcú öreg hölgy nyitott ajtót, az engedte be őket.

Honnan sejtette volna Kicsibiri, hogy a halál kapuján lépett be?

Hát a lakásban igazán volt látnivaló! Hajlított lábú, fényes asztal a nagyszoba közepén, körülötte ugyanolyan hajlított lábú székek, dívány a fal mellett, a padlón díszes szőnyeg, a falakon képek, nagyurak és nagyasszonyok képei, a sokfiókos szekrényen egy csillogó edényfésleség, később tudta meg Kicsibiri, hogy az a szamovár, kuncogott is magában, ennyi erővel lehetne számárvár is, az legalább jelentene valamit. De ez későbbi történet.

A szürkehajú végigvezette őket a lakáson, a hálószobában a testvére feküdt, ő Esztella, mondta, én, el is felejtettem mondani, Antónia vagyok, nagy eső kapta el a nővéremet a temető kertben, megázott, megfázott, azért fekszik, gyere, Kicsibiri, megmutatom a te szobádat, ahol lakni fogsz, visszatértek a nappaliba, onnan egy oldalajtón aprócska, de szépen berendezett helyiségbe léptek, éppen csak befértek hárman, sezlön, éjjeliszekrény, asztalka, s ami igazán szép volt, az oldalfal. Még az édesanya sem látott addig tapétát, akárcsak az egész lakásban, apró, kék virágos, zöld leveles tapéta borította a mennyezetet és a falakat, csak a sima rét ilyen szép abban a hegyaljai falucskában, ahonnan ők jöttek.

– No, akkor menjünk az ebédlőbe, bizonyára éhesek, nem hiszem, hogy útközben betértek volna valamelyik vendéglőbe. Csirkehús lesz a vacsora krumplival és rizzsel.

Csodálkoztak nagyon a vendégek, hogy lehet ennyi szoba, hisz csak ketten élnek itt, ők otthon egy nagy szobában laktak heten, igaz, nyáron a fivérei az odorban alusznak, belefűrjék magukat a jó szagú szénába.

Kövér volt a szakácsné, csak sípolva tudott szuszogni, a tokája lógott, mint otthon a nagygazdák teheneinek a lebenye, kézfeje mint két pánkó, apró szemei a zsírpárnákból alig látszottak ki, ilyent sem láttak még életükben.

– Őt szólítsad Anna néninek – mondta a patikusnő Kicsibirinek –, nem sok dolgod lesz velem, nem lakik itt, csak délben és este hozza a piacról az ételmezt, s készíti meg itt.

Leültek, szorongva ettek, figyelték, hogy fogja kézbe a nagysága a kést és a villát, megpróbálták utánozni, hallomásból tudták, az urak másképp esznek.

– Hát eljöttünk magukhoz, nagyságos asszonyom – mondta Nagybiri, miután lenyelték az utolsó falatot is. – Elhoztam a lányomat, nem dicsérem, nálunk felé az a szóbeszéd járja, csak a cigány dicséri a maga lovát, de látni fogják, mindenre alkalmas az én Birim, nem lusta, nem délig alvó, azonkívül szófogadó, soha nem felesel, beszéde olyan, mint a tiszteletes úré, aki minket ide kalauzolt, de csak akkor szólal meg, ha kérdezik.

– Jó dolga lesz nálunk – válaszolt a nagysága. – A ház körüli munkába nem lehet megszakadni, segítsen a szakácsnőnek, mosogasson el, sepregeszen, törüljön port, s ha elvégezte minden dolgát, beszélgessen velünk, mondja el, milyen az a falusi élet, mi csak a várost ismerjük, amint látják, az arcunk színe is más, nem csattan ki az egészségtől és a pirosságtól, mint a Kicsibirié, minket nem sütött meg a nap, friss levegőt sem szívtunk soha, kevertük, kavartuk a patikában a sok mérges gyógyszert, az sem használt a tüdőnek, amint hallják, a testvérem a hálóban gyakran köhög, nálam sem ritka.

– De beszéljünk arról, amikből élünk – folytatta Antónia. – Megírtam a maguk papjának, kifizetjük az útiköltséget, itt van száz lej, és a Biri bérében is megegyezhetünk. Úgy gondoltuk, háromszáz lej elég lesz ilyen könnyű munkára, s a kosztot, a szállást ingyen kapja. Mit szól hozzá, Biri néni?

Nagybirinek elakadt a lélegzete, ennyi pénzt ő még soha nem látott, erős pénz volt akkor a lej, háromszázért már tinót lehetett venni a baromvásáron.

Elszoruló torokkal, rekedtes hangon mondta:

– Hálás szívvel köszönjük, nagyságos asszony, őszintén szólva nem is gondoltunk ekkora bérre, ritka, fehér holló a mi házunkban a pénz, jó helyre jön, ez fog minket talpra állítani, ez fogja visszatartani a fiaimat a kivándorlástól.

És Nagybiri elmesélte, mekkora vikotában van a fiaival, Amerikába készülnek, de ő abba soha nem fog beleegyezni.

Későre járt az idő, álmosak voltak, a ház asszonya bekísérte őket a cselédszobába, kicsit szorongtak a sezlonek, mert az nem volt túl széles, de a hosszú út és a nagy izgalom kifárasztotta őket, hamarosan elaludtak.

Falusi ember korán ébred, még nem világosodtak az ablakok, amikor Nagybiri kinyitotta a szemét. Nem mozdult, pedig el volt zibbadva a bal karja, hadd aludjon ez a lány, bizonyára már ma munkára fogják, ő a délelőtti vonattal indul haza kicsi falujukba. A hangokra figyelt, csak ritkán jutott el hozzájuk egy-egy távoli autótülkölés, különben csend volt, de a falon áthallatszott a köhögés. Nem is egy, hanem kettő. Nemcsak az a nagysága köhincselt, amelyik megázott és megfázott a temetőben, mindketten tikogtak. Száraz, ugató köhögés volt az, de Nagybiri akkor még semmi rosszra nem gondolt.

– Ilyenek a városi népek – mormolta magában. – Rossz itt a levegő, mezőre nem járnak, olyan az arcuk, mintha epével vagy oltott mésszel kenték volna be őket.

Reggel megmutatta a nagysága Kicsibirinek a fürdőszobát, ott valóban a falból csorgott ki a víz, nem kútból merítették, szép, csíkos törülközőt adott neki, te csak ezt használjad, mondta, s megígérte, fogkefét is vásárol, amiről a leánya azt sem tudta, eszik-e, vagy isszák.

Kikísérték Nagybirist az állomásra, ott azért eltörött a mécses, szorította, görcsösen szorította Kicsibiri az édesanyja nyakát, és úgy sírt, mintha temették volna.

Antónia nagysága visszatért cselédkéjével az otthonába, ahol megkezdődött Kicsibiri új, második, furcsa, különös élete.

A munka nem ölte meg. Kemény élethez szokott ő otthon, a falujában, itt, a nagyságos asszonyoknál játéknak és sokszor értelmetlen dolognak tűnt, amit el kellett végezni, törölgetni a bútorokat egy darab ronggyal, kisépenni a

szobákat, amelyek amúgy is tiszták voltak, krumplit hámozni Anna néninek, előszedni a díszes kredencből a tányérokat, villákat, kanalakat, késeket, és megteríteni az asztalt... Hát munka ez? Ő már iskolás kora előtt kiaratta a kalangyát, ami ugyebár huszonkilenc kéve. Még a mosogatás sem volt túl nehéz, egyik vándlingba forró vizet öntött, másikba langyosat tisztáláshoz, olyan fényesek lettek az edények, Anna néni behívta a nagyságákat, lássanak ők is ragyogást.

Az már érdekesebb volt, amikor berendelték őt a hálószobába, és azt mondták neki, mesélj, Kicsibiri, a faludról, hogy élnek ott az emberek, mit dolgoznak, mit csinálnak reggeltől estig a mezőn, hát a ház körül, vannak-e vásárnap nagy táncmulatságok, sokat olvastunk mi azokról az újságokban, a lexiikonokban.

És Kicsibiri mesélt. Olyan szenvedélyesen és színesen, mintha orfeumban lett volna, egybefolytak a mondatok, áradt a szó, szabály és logika helyett a hév, a szenvedély diktálta azokat:

– Hát bizony nálunk tavasztól ősziig csak a betegek és a kicsi gyermekek maradnak a faluban, kivonul minden család a határba, az édesapa megmondja, mit csinálnak aznap, kapálási időben kapálnak, van első, van második kapálás, sok a törökbúza nálunk felé, közbejön az aratás, a búzát sarlóval vágjuk, ami egy veszedelmes szerszám, sokan megvágják a kezüket, fröccsen a piros vér a tarlóra, felszusszanást jelent az asszonyoknak a szénaszárítás, ami jó szagú, könnyű munka, nem úgy a férfiaknak, ők hajnalban már kint vannak a kaszálókon, s vágják a rendet, ez a legénypróba, akiben nincs elég virtus, azt kívágnak a rendből, ami óriási szégyen, imádkozni szoktunk, ne csapja meg a záporosó a száraz szénát, ügyesség dolga az is, ki milyen boglyát rak, aratás után a cséplés ünnepnek számít, ökrök, bivalyok húzzák egyik életszerről a másikra a nehéz masinát és a cséplőgépet, a verebek éktelenül csirikolnak a pajtahíján, a tyúkokat ilyenkor nem engedik ki a pajtából, mindenkinek megvan a szerepe, helye, izmos legények hányják föl a magas gépre villával a kévét, a nagylányok közül egy kévét vág, az etető ereszt be a dobba, lenn a gazda zsákokba csorgatja a magot, hátul, ahol olyan sűrű a por, vágni lehet, polyvát és töreket gereblyéznek a gyermekek, a férfiak a szalmát villázzák, az öregek rakják, formázzák a kazalt, ősszel a napraforgó és a törökbúza betakarítása folyik, este, sokszor éjfélig hántjuk kalákában a szép termést, összegyűl a rokonság, aki piros csövet talál, mehet lefeküdni, de a szüret az igazi ünnep, a szüreti bálon reggelig táncol a falu, mi, gyermekek a serketáncot járjuk hátul, a sarokban, karácsony előtt disznót vágunk, hát azt én el nem tudom mondani, milyen izgalmas és érdekes egy disznótor, télen a lányok, az asszonyok fonóba járnak, nálunk kórusnak nevezik, bizonyára azért, mert sokat énekelnek, a legények felkapkodják a leesett orsókat, csak csókért adják vissza...

Ámulva hallgatta a két városi nagysága Kicsibiri végtelen meséjét, az volt nekik, mese, szép, fordulatos mese, amit csak hallomásból és regényekből ismertek, szálltak a szavak, csapongtak, mint tarka pillangók, és áradtak, mint a vándormadarak csapatai, életet varázsolt egy falusi leányka ott, ahol már csak pislákkolt az élet, ő nem tudta magáról, hogy tündér, öntudatlanul, nagy hévvel és sóvárgással tért vissza otthonos világába, nem ismerte azt a szót, hogy honvágy, pedig az diktált mindent, újraalkotta a világot, amelyet kényserűségből elhagyott.

Három hét telt el, s akkor nagy öröm érte Kicsibirit. Levél érkezett az édesanyjától. Egyszerű, falusi asszony levele volt az, de a lányának szebb és fontosabb, mint a Szentírás:

„Kedves leányom, Biri, ezen pár soraimmal értesítelek, hogy Isten segédelmével jól vagyunk, élünk szép csendességben, de te nagyon hiányzol, a bátyáid

naponta kérdezik, jött valami hír Kicsibiritől, Béla bátyád elszegődött a majorhoz pakulárnak, így legalább sajt, túró van bőven, egy kicsi dézsába elgyúrtam neked is egy felet, ha nem romlik el, megkóstolod, a tiszteletes úr üdvözlétét küldi, ő is, mi is arra kérünk, legyél szófogadó, rendes leány, becsüld meg azt a jó helyet, megfogtad az Isten lábát, úri kisasszony lettél. Ölel és csókol szerető édesanyád.”

Először Antónia asszony olvasta el hangosan a levelet, az ő címükre jött, s azután adta oda Kicsibirinek, aki elbújt a kicsi szobájába, sírt is, kacagott is, csókolta a durva papírra írt sorokat, a párnája alá rejtette, éjszaka is elővette, még soha ekkora örömet nem érzett.

Asszonyai arra biztatták, válaszoljon az édesanyja levelére, bizonyára tud írni, kijárta az elemi iskola négy osztályát a falujában, ők gondoskodnak papírról, tintáról, pennáról, kopertáról, bélyeget is vesznek rá, jól fog esni az ott-honiaknak, ha hírt ad magáról.

A hálószobájában kis asztalka is volt, ahhoz kuporodott le Kicsibiri egy sámlira, s megírta élete első levelét:

„Kedves édesanyám és bátyáim, tudatom magukkal a messzi távból, hogy megkaptam az édesanyám levelét, ki sem tudom mondani, mekkora nagy örömet szerzett az nekem, még a nagyságos asszonyok is dicsérték, én erősen jól vagyok itt, sóra, fára nincs gondom, annyit ehetek, amennyi belém fér, de azért nem szeretnék úgy elhízni, mint Anna néni, a munka, amit el kell végezni, nem is munka, játék, furcsa, hogy dolgozom, és semmi eredménye nincs, sokszor gondolkodom magukra, nagyon szeretnék hazamenni, de ez most lehetetlen, gondozni kell a két nagyságát, mert bizony gölöhősek. Ölelem, csókolom az egész családot. Kicsibiri.”

Fél év telt el. Nem történt semmi. Több levelet nem írt az édesanya, a válaszból megtudta, jól van a lánya, mindene megvan, kiszámolta, mennyi pénzt kap a család, ha egy évig ki tudja húzni. Úristen! Havi 300 lej! Az egész évben 3600! Kimondani is sok! Csak a mesékben történik ilyesmi, ahol a tündérek varázsolnak.

Következő év februárjában hívatta a tiszteletes az édesanyát.

– Nincs jó hírem, Ambrus néni. Sőt, attól félek, nagyon rossz hírem van. A lánya beteg. Menni kell hozzá, haza kell hozni, azt írják a nagyságos asszonyok, ágyban fekszik, lázas nagyon, és köhög.

Megrettent az édesanya. A háttérben ott motoszkált addig is a gondolat, percig sem volt nyugodt, aggodalom kínozza, nem tetszett neki a nagyságos asszonyok köhécselése, hallott ő, hogyne hallott volna a szárazbetegségről, magyar betegségről is hívják, de hát azt mondta neki az egyik nagysága, a temetőkertben záporos szakadt a testvére nyakába, s meghült. Hazudott volna? Tüdőbetegnek lennének mindketten? Akkor hogy merték cselédek elfogadni az ő lányát? Úgy öltek volna meg álnokul egy ártatlan falusi leánykát, mint egy áldozati állatot?

Nem volt teljesen észnél a vonatban, amíg megtette az utat K. városig. Falvak, erdők, mezők maradoztak el kétoldalt, de ő azokból semmit nem látott, elszakadt, pontosabban kiszakadt a világból, csak a lánya pirosposztag arcát világot, azt vélte látni, de az képzeletében változott, rémkép jelent meg, hirtelen sárga, fehér beteg arc lett abból, olyan, mint a patikus nagyságaké.

Téves volt a rémkép. Amikor belépett a házba, s megpillantotta a szelönon fekvő Kicsibiri arcát, megrendült. Egész testében remegni kezdett. Nem sápadt volt a lánya, tűzrózsák égtek az arcán, izzó parázshoz, égő szénhez hasonlított. Látszott, lobot vetett a fiatal testben a betegség.

– Sajnos, rosszul van a lánya, Biri néni – mondta Antónia. – Mi nem tehetünk róla, terjed veszettül ez a magyar betegség, főleg várososon, mi azt hittük, az erős parasztvér megvédi a lányát, ő nem kapja el, de tévedtünk. Kifizetjük a bérét egész évre, mást nem tehetünk, vigye szépen haza a lányát.

– Tartsák meg maguknak a bért, nem kell nekünk Júdás-pérez – zokogta fuldokolva Nagybiri. – Megölték a lányomat. Ő volt a családjunk szemefénye. Mihez kezdjek én most? Még orvos sincs a faluban.

Nagy hárszkendőbe bugyolálta a lányát, kis cókókjait tarisznyába rakta, a vonaton a kupé sarkába ültette, azt súgta a fülébe, ha csak lehet, tartsa vissza a köhögését, ne legyen botrány, nehogy hívják az útitársak a jegycsípőt, mert az lerakná őket a vonatról, mit csinálnának ők fele útján, egy idegen állomáson.

A ledolgozott hónapok bérét Kicsibiri belekötötte a zsebkendőjébe, szépen összebogozta annak a sarkait, azt kioldották, s amikor megérkeztek a vasútállomásra, fuvarost fogadtak, mert gyalog nem tudták volna megtenni az utat.

Otthon közel sem engedte a fiait a leánykához:

– Gyorsan költözzetek át a sütőházba, ha nem fértek be, ott a tehénpajta, ott a juhajta, berendezzük nektek, tavasszal már az odorban is lehet háltni a szénában, az Úristen őrizzen meg titeket attól, hogy elkapjátok Kicsibiri tüdőbetegségét.

Vészes, fájdalmas élet kezdődött az Ambrus-portán. Az édesanya vakon hitte, őt nem támadja meg a kór, testben, lélekben kemény és száraz lett, mint fán a kéreg, közvetített a legények és a lánya között, csak a sütőházban főzött, az edények nagy részét is átvitte oda, mosáskor nem vegyítette össze a ruházatot, az ágyneműt, más napra tette a szapulást a fiainak, más napra a lányának és önmagának, a házba rajta kívül senki be nem tehetette a lábát. Még a tiszteletes úrral is csak az udvaron beszélgetett, amikor meglátogatta őket, a pap értesítette a körorvost, az megdicsérte az édesanyát, én sem javasolhattam volna mást, mondta, mint amit maga, Ambrus néni, csinált, elkülöníteni a beteget, veszedelmes baktériumok terjesztik ezt a kórt, gyógyszer nincs rá, pihenjen a lánya, s egyék sokat, nagyon sokat, főleg húst, zsíros ételeket, főzzön neki aranygaluska levest, akkor talán életben marad, befornak a tüdőben a kavernák.

Nagybiri nem értette a szót, nem tudta, mit jelent a kaverna, de nagyot sóhajtott az orvos szavaira, honnan teremtsen elő a dús táplálékot, alig élnek a nagy szegénységben.

Az Ambrus legények kiskaput szereltek hátul, a csűr mögötti kerítésre, azon mentek ki a mezőre, az udvaron csak a klozetot használták, egy másikat mégsem építhettek, hogy nézne ki az ételszer két klozettel, de oda jártak dolgozat végezni az asszonyok is, mármint Kicsibiri és Nagybiri, hová járhattak volna.

Ez lett a vesztük. Amikor Lajos, a legnagyobb legény is köhécselni kezdett, hívták a körorvost. Az rendes nyomozást végzett, kikérdezett mindenkit, hol, mikor érintkeztek a beteggel, ő derítette ki, hogy a klozet lett a végzetük, azon keresztül át tud terjedni a betegség egyik emberről a másikra.

Kicsibiri, amikor meghalt, még megmozdult a falu, a bíró gyűjtést rendezett, a templomban a szószékről hirdette a tiszteletes, adakozzanak, összegyűlt annyi pénz, hogy koporsót tudtak venni a Városban, s egy fuvaros ingyen hazahozta.

Sajnálták az emberek az édesanyát és a fiúkat, de akkora volt a félelem, csak a pap és a kántor kísérte ki tisztes távolból a koporsót, a falu népe a dombkaréjon gyűlt össze, a sírásók sálakkal kötötték be az orrukat, szájukat, úgy engedték le a koporsót a sírgödörbe.

Egymást követték az Ambrus fiúk. Úgy dőltek ki, mint erdőben a megszáradt, rothadásnak indult fák. Szabályos időközökben, félévenként múltak ki fuldokló köhögések után, már nem vigyáztak, feladtak minden reményt, Béla, aki pakulárnak állt, meg sem közelítette a házukat, falujuk templomtornyát

csak távolról nézte sóvárgó tekintettel, amikor arrafelé legeltette a juhokat, ő egyedül életben maradt.

Nagybirinek elfogytak a könnyei. Eszelős lett, megfagyott benne a lélek, de a betegséget nem kapta el. Száraz, fahangon kérte a falu asztalosát, vágjon a kézi keresztfűrészén, gatternek hívják arrafelé, colos deszkákat, mert ő koporsót venni nem tud. Némán bólintott az asztalos, dolgozott napokig a légényeivel, s a nagy halom deszkát elvitte szekeren a ház elé, a kapunál lerakta, az udvarra nem ment be, majd ledogozza az árát, Ambrus néni, mondta, s lehajtott fejjel távozott.

Lehajtotta a fejét a falu is. Sajnálat, felelem, rettegés lett az úr felettük. Ha elhaladtak az emberek az Ambrus-ház előtt, oldalpillantásukkal nézték, hogy támasztja neki a ház falának a hosszú deszkákat Nagybiri, hogy forgatja azokat, száradjanak, kellenek a következő koporsóra.

A száraz deszka nem hajlik el, mint a nyers.

S az irgalmatlan idő ment, haladt tovább a maga útján.